

รูปแบบการจัดการสวนสมรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

THE MANAGEMENT MODEL OF THE MULTIPLE CROPPING GARDENS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

จำนง ประทุมทอง และ ศุภการ สิริไพศาล

Chamong pratumthong and Supakan Siripaisan

บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Graduate School, Learning Institute for Everyone

E-Mail: s_siripaisan@hotmail.com Tel. 094-046-9644

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบริบทด้านจัดการพื้นที่ชุมชนที่มีผลต่อการจัดสวนสมรม (2) ศึกษาแบบการบริหารจัดการและแนวทางการพัฒนาสวนสมรมที่ยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าของสวนสมรมจำนวน 11 ราย ซึ่งอยู่ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และพื้นที่ใกล้เคียง โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามรายบุคคล เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการสังเกต ทำการวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า

1) การจัดการพื้นที่ชุมชนที่มีผลต่อการจัดสวนสมรม มี 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) การจัดการสวนสมรมแบบดั้งเดิม (2) การจัดการสวนสมรมรุ่นลูกหลานที่เน้นการใช้ประโยชน์จากไม้ป่า (3) การจัดการสวนสมรมแบบประยุกต์ที่คาดหวังผลผลิตเพื่อการค้า และ (4) การจัดการสวนสมรมเพื่อเพิ่มมูลค่าตามยุคโลกาภิวัตน์

2) การบริหารจัดการและแนวทางการพัฒนาสวนสมรมที่ยั่งยืน มีการนำสวนสมรมมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งเรียนรู้ โฮมสเตย์ หรือร้านอาหารเพื่อสุขภาพ การจัดการสวนสมรมทั้ง 4 รูปแบบดังกล่าว นำไปสู่ความยั่งยืนของปัจจัยสี่ และสร้างประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ สังคม และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การพัฒนาที่ยั่งยืน, รูปแบบการจัดการ, สวนสมรม

Abstract

This research aims to: (1) study the context of community area management that affects the organization of Somrom gardens; (2) study the management models and approaches for sustainable Somrom garden development. This is a qualitative research study. The population and sample group are 11 Somrom garden owners located in Koh Yo Subdistrict, Mueang District, Songkhla Province, and nearby areas. Data was collected through individual field surveys. The tools used were questionnaires, interviews, and observation. The research results were analyzed and presented using descriptive analysis. The study found that:

1) Community area management that affects Somrom garden organization has four forms: (1) traditional Somrom garden management, (2) descendant-generation Somrom garden

management that focuses on utilizing forest wood, (3) applied Somrom garden management that expects produce for trade, and (4) Somrom garden management for value enhancement in the era of globalization.

2) The management and approaches for sustainable Somrom garden development involve developing Somrom gardens into agricultural tourist attractions, learning centers, homestays, or health food restaurants. The aforementioned four forms of Somrom garden management lead to the sustainability of the four necessities of life and benefit practitioners, society, and the environment.

Keywords: Sustainable Development, Management Model, Somrom garden

บทนำ

สวนสมรมเป็นรูปแบบการจัดการอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการปลูกพืชพรรณในสวนของชาวบ้านที่มีหลากหลายผสมผสาน แต่เดิมมีลักษณะเป็นสวนสมรมทั้งสี่บางท้องที่ภาคใต้เรียกสวนแบบนี้ว่า “สวนพ่อเต่า” เป็นสวนที่บรรพบุรุษทำมาารับสืบทอดกันมาแต่โบราณ ปลูกพืชอย่างละต้นสองต้นไม่ได้ดูแลมากนัก ปล่อยให้พืชรักษาสมดุลตามระบบนิเวศ จึงเน้นการศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมจากผู้รู้ และผู้ทำสวนในอดีตว่าเขามีรูปแบบบริหารจัดการสวนสมรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร ที่มีผลผลิตจากสวนตลอดทั้งปี จากการสอบถาม เจ้าของสวนสมรมในพื้นที่ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา ได้ให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด และนำมาเป็นข้อมูลปฐมภูมิจัดระบบฐานข้อมูลแล้วสังเคราะห์เป็นความรู้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงลึกในโอกาสต่อไป ทั้งยังเป็นพื้นฐานเพื่อนำไปพัฒนาใช้ประโยชน์ในการจัดรูปแบบบริหารจัดการสวนสมรมเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อดำรงไว้แห่งสวนสมรมต่อไป และเป็นการดำรงภูมิปัญญาด้านนี้ไว้ให้คงอยู่เป็นมรดกตราบนานเท่านาน

การจัดการสวนสมรม มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของผู้คนตลอดมาทุกยุคทุกสมัย เพราะภูมิปัญญาของมนุษย์มิได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ หากแต่เกิดขึ้นจากผลการบ่มเพาะความรู้ ความคิด ประสบการณ์ การลองปฏิบัติ และถ่ายทอดโดยชุมชน สังคม เป็นเวลาต่อเนื่องกันมายาวนาน ตามที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาของมนุษย์เกิดจากต้องเรียนรู้และต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อความอยู่รอด ปรับความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันตลอดเวลา เพื่อให้ความราบรื่นในการดำรงชีวิต พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสไว้ว่า เรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ประชาชนมีความรู้ เขาทำงานมาหลายชั่วอายุคนแล้ว เขาทำกันกันอย่างต่อเนื่องเขามีความเฉลียวฉลาดเขารู้ว่าตรงไหนควรทำกิจกรรมเขารู้ว่าตรงไหนควรเก็บรักษาไว้ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2549) จากพระราชดำรัสนี้ จะเห็นได้ว่าพระองค์ตระหนักเป็นอย่างยิ่ง และภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่ และใช้ประโยชน์กันมายาวนาน นับว่าพระองค์มีความเข้าใจพระทัยอย่างลึกซึ้ง และมีส่วนสำคัญทำให้มีผู้สนใจด้านการพัฒนาเกิดการยอมรับนับถือภูมิปัญญาชาวบ้าน และคิดหาทางแสวงหาสืบค้นภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำมาอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

ด้วยเหตุผลตามกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดการสวนสมรม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อนำความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน เป็นมิตรกับ

สิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับกระแสด้านความต้องการของการแก้ปัญหาความเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ รวมทั้ง การอนุรักษ์ และการนำภูมิปัญญามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทด้านจัดการพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรม ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มี ผลต่อการจัดสวนสมรม
2. เพื่อศึกษารูปแบบ การบริหารจัดการและแนวทางการพัฒนาสวนสมรมที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามรายบุคคลและ กลุ่ม โดยมีแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ทำการวิเคราะห์และ นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์โดยมีวิธีการและแนวทางนำข้อมูลมาใช้ประกอบการศึกษาดังนี้

1. ข้อมูลทฤษฎีภูมิ

เป็นข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบเอกสารวิชาการภูมินิเวศน์วัฒนธรรมและพัฒนาการชุมชน ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จากอินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเอกสารจากภาครัฐ เช่น เอกสาร จากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ วีดีโอ ยูทูบซึ่งในส่วนนี้จะเน้นบทบาทของผู้วิจัยในการทบทวนเอกสาร ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยหลักที่ได้กำหนดขึ้น

2. ข้อมูลปฐมภูมิ

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการลงในพื้นที่ศึกษาตำบลเกาะยอและพื้นที่ใกล้เคียง พร้อมทั้งการเก็บ ข้อมูลประเด็นภายใต้บริบทการเรียนรู้ของพื้นที่ในภาพรวม

3. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลที่ได้ให้ถูกต้อง และเลือกส่วนที่เห็นว่าเป็นประโยชน์กับพื้นที่ โดยนำมาข้อมูล ที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกัน และใช้กระบวนการในการพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเน้นการใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันกับเจ้าของสวนสมรม เช่น ก่อนทำ ระหว่างทำ และหลังทำตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้การวิเคราะห์มีระบบและมีการพัฒนา ระบบความคิดไปด้วยกัน

ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ คือ เจ้าของสวนสมรมเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 11 ราย ซึ่งอยู่ ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อศึกษาความเข้าใจในบริบทของผู้ที่เป็น เจ้าของสวนและวิถีจัดการสวนของเขาตั้งแต่ ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และนำเอาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ มาเป็นข้อมูลร่วมทำการวิเคราะห์ การพัฒนาสวนสมรม ตลอดจนกลไกวิธีการพัฒนา และการดำเนินกิจกรรม ในระดับปฏิบัติการ เพื่อค้นหาองค์ความรู้ของ ผู้ประกอบการ และรูปแบบการบริหารสวนสมรม เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทำความเข้าใจสภาพภูมิศาสตร์ และลักษณะทั่วไปของชุมชน ตำบลเกาะยอ ก่อนที่จะเข้าไปทำการเก็บข้อมูล เพราะจะเป็นผลให้การเข้าพื้นที่ เพื่อเลือกสวนตัวแทนตาม เป้าหมายได้ตรงประเด็น และเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นทางการ โดยดำเนินการร่วมกับการ สังเกต และเสวนากลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในระดับหนึ่ง โดยผู้วิจัยได้พิจารณาและเลือกอย่าง

เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และมีการสัมภาษณ์เฉพาะเจาะจง โดยเน้นเจาะลึกเรื่องการทำสวนสมรมที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาและบริเวณใกล้เคียงของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 11 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์ โดยใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นคำถามกระตุ้นให้เป้าหมายเกิดความคิด ประเด็นคำถามที่ได้กำหนดไว้แนวกว้างๆ ว่าง่วงหน้า ผู้วิจัยสามารถตัดออก เพิ่มเติม หรือปรับเปลี่ยน ประเด็นคำถามใหม่ได้ตามสถานการณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยทำการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ในวิธีดังกล่าวอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจในบริบทของเครื่องมือการวิจัย และการจัดข้อมูลเพื่อตั้งคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 11 ราย

2. วิธีการสังเกต โดยสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือในขณะที่สัมภาษณ์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมสังเกตร่วมกับผู้ร่วมวิจัย และผู้ให้ข้อมูลร่วมไปด้วยและสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตที่ไม่มีให้ ผู้วิจัยรู้ว่าการสังเกตพฤติกรรมและปรากฏการณ์ต่างๆ ของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งวิธีการนี้ต้องใช้ความอดทน รอบคอบ เพื่อมิให้เกิดความระแวงโดยสังเกตผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนการสัมภาษณ์อาศัยการเรียนรู้สองระดับทั้ง ในระดับผู้วิจัยที่มองในภาพรวม และในระดับปฏิบัติการจะอาศัยการจัดการข้อมูลเป็นฐานในการสังเกต

3. บันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นการจดบันทึกย่อ ในสมุดสนามแล้วนำมาวิเคราะห์โดยการแยกประเด็น เป็นหมวดหมู่ที่กำหนดไว้ในกรอบความคิดในการวิจัย เพื่อให้สามารถทบทวนเหตุการณ์นำมาใช้ในการเขียนรายงาน

4. การจัดเวทีแสดงความคิดเห็น โดยผู้วิจัยเป็นตัวกระตุ้น และเป็นผู้ตั้งคำถามให้เกิดความคิดในกลุ่มงานวิจัย และให้ผู้แทนคณะกรรมการมีส่วนร่วมสะท้อนความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะต่อชุมชน โดยที่ผู้วิจัยมีผู้ช่วยจดบันทึก

การตรวจสอบเครื่องมือ

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ บริบททางกายภาพในระดับพื้นที่ โดยมีการเก็บข้อมูล และพัฒนาการบริหารสวนสมรมคู่ไปกับการออกแบบเครื่องมือ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมชาวบ้านเจ้าของสวน เน้นการเรียนรู้ และใช้วิธีวิจัยเป็นพื้นที่เรียนรู้ในการพัฒนาความรู้ให้ชุมชน สังคม เพื่อให้ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และสังคม โดยมีวิธีการจัดการข้อมูล แบ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม การจัดสนทนากลุ่ม และ ผู้วิจัยได้มีการจดบันทึก และเก็บข้อมูลโดยละเอียด ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องที่ทำการศึกษา เก็บรวบรวมจากรายงานเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ และจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นหลักที่วางไว้ แล้วจึงนำไปวิเคราะห์เพื่อนำไปสรุปรายงานผลการวิจัยต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการสวนสมรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบการปรับพื้นที่ด้านพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมตำบลเกาะยอ

ปัจจุบันที่ตำบลเกาะยอมีความเจริญก้าวหน้าไปมากต่างจากสมัยอดีต ที่เดินทางเข้าถึงได้ทางเดียว คือทางเรือ แต่ในปัจจุบันเกาะยอได้มีสะพานติณสูลานนท์เชื่อมติดกับพื้นดิน 2 สะพาน ด้านอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา และอำเภอสิงหนคร ทำให้การเดินทางสะดวกสบาย ตำบลเกาะยอจึงกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลา ซึ่งแต่ก่อนในอดีตในตำบลเกาะยอ มีการทำสวนเกษตรและทำอาชีพประมง แต่ตำบลเกาะยอ ยังรักษาเรื่องราวอดีตไว้คงอยู่จนถึงทุกวันนี้ เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการประกอบอาชีพทำการเกษตรผสมผสานอยู่เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้น ยังมีอาชีพรับราชการ และรับจ้างนอกพื้นที่ เป็นต้น

2. การศึกษารูปแบบการจัดการสวนสมรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ศึกษารูปแบบการจัดการสวนสมรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษา 11 ตัวแทน การทำสวนสมรม ที่ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และสวนสมรมพื้นที่ใกล้เคียงในจังหวัดสงขลา พบว่ามีการจัดรูปแบบสวนสมรมออกเป็น 3 รูปแบบคือ 1) รูปแบบภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) รูปแบบธุรกิจสวนสมรม 3) รูปแบบครบวงจร

2.1 รูปแบบภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นรูปแบบการทำเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกจำปาตะ ขนุนเป็นพืชหลัก พืชรอง ปลูกลองกอง มังคุด และพืชอื่นๆ เสริม เช่น ผักเหียง เสาวรส มะพร้าว พริกขี้หนู ตะไคร้ มะกรูด เป็นต้น ในส่วนของพืชหลักมีการออกผลผลิต และส่งขาย ได้ปีละ 3 ครั้ง และพืชรองมีการออกผลผลิตส่งขาย ได้ปีละ 1 ครั้ง และส่วนผักพื้นบ้านอื่น ๆ มีขายได้ตลอดทั้งปี ผลผลิตนำมาใช้เพื่อการยังชีพในครัวเรือนเป็นหลักและที่เหลือก็ขายสร้างรายได้(เชิดชัย อ่องสกุล และ พิทยา บุชรรัตน์,2549)

2.2 รูปแบบธุรกิจสวนสมรม

เป็นรูปแบบการเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อส่งขายให้พ่อค้าคนกลาง หรือพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อถึงที่สวน และเกษตรกรบางราย ได้นำเอาผลผลิต เช่น จำปาตะ และขนุน ไปแปรรูปเป็นเค้กจำปาตะ และเปิดเป็นร้านกาแฟชื่อ “โคโคโระ” ขายกาแฟสดคู่ไปกับเค้ก และน้ำผลไม้ ขายได้ดี และมีการขยายร้านกาแฟสดออกไปอีก 3 สาขา หลายอำเภอ เช่น อำเภอนาหม่อม อำเภอหาดใหญ่ และที่อำเภอบางกล่ำ ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่หรือคนเดินทาง และนักท่องเที่ยว จึงเห็นได้ว่าการทำสวนสมรมสามารถพัฒนาให้มีความยั่งยืนได้

2.3 รูปแบบครบวงจร

เป็นลักษณะการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์กับรูปแบบธุรกิจการแปรรูปผลผลิต การจำหน่ายผลผลิต และการนำผลผลิตมารวมกันเป็นรูปแบบครบวงจร ส่วนบางราย ผู้วิจัยได้ศึกษาสวนสมรมผสมผสานพื้นที่ศึกษา พบว่ามีการจัดรูปแบบสวนสมรมอยู่ในรูปแบบคล้ายคลึงกัน มีการจัดเก็บผลผลิตส่งขายซึ่งปัจจุบันเป็นการประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ร่วมในกระบวนการประกอบการแบบธุรกิจ สวนสมรมบางสวนได้มีการจัดการให้รองรับกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบต่อยอดทำให้เกิดรายได้เพิ่มต่อครอบครัวและดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อน จึงทำให้เชื่อว่าสวนสมรมสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และควรที่จะอนุรักษ์มิให้สูญหายไป แต่ความหลากหลายอาจแตกต่างจากสวนสมรมสมัย ปู่ ย่า ตา ยายและพบว่าสวนสมรมที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังคงมีอยู่มากแต่ขนาดพื้นที่จะเล็กลง กรณีสวนสมรมของตระกูลธรรมาภิบาล ที่ตำบลบ้านพุ บ้านคลองป้อม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่ชื่อว่า “สวนตก” มี

อายุ 150 ปี และมีการจัดรูปแบบสวนแบบดั้งเดิม ได้ในพื้นที่ขนาดใหญ่ เพราะเจ้าของสวนไม่มีความเดือดร้อนเรื่องการเงิน และผลผลิตที่ออกมาจากสวนมีทั้งเพื่อ กิน ขาย และแจกจ่ายแบ่งปัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์,2539)

ตารางที่ 1 สรุปรูปแบบภูมิปัญญาที่สามารถทำธุรกิจครบวงจรจากสวนสมรม

ที่	ชื่อเกษตรกร	รูปแบบ	ความหลากหลาย	รายได้
1	ร.ต. ทวี ชატะ วิทยากุล	ทำเค้กจำปาตะ, ทำน้ำปั่น, ขายสดเช่น ผักสวนครัว	1) จำปาตะขุ่น 2) มะพร้าวน้ำหอม 3) ส้มแขก 4) เสาวรส 5) ผักเหริยง 6) พริกชี้ฟ้า	
2	นาย หมดยูโซบ หลงอาหลี	เก็บส่งขายตลาด, แบ่งปัน เครือญาติ	1) มังคุด 2) จำปาตะ 3) สะตอ 4) ละม 5) สับปะรส 6) เงาะ 7) ไม้ 8) สะละอินโด 9) กล้ว 10) มะพร้าว 11) สับปะรด	-รายวัน 400 บาท - รายเดือน 800 บาท -รายฤดู 150,000 บาท
3	นายหมดฉา หนู หมาน	เก็บไปขายเองในตลาด	1) ยางพารา 2) อาโวคาโต 2) ไม้ 3) สะละ 4) ลองกอง 5) สะตอ 6) ขนุน 7) จำปาตะ 8) มะพร้าว 9) ผักเหมีย ยง 10) ไม้ป่าหลายชนิด	-รายวัน 300 บาท -รายเดือน 10,000 บาท -รายฤดู 20,000 บาท
4	น า ย อ รุ ณ พรหมจรรย์	เก็บขายเองและขายตาม สั่ง	1) สะละสุมาลี ผักสวนครัว2) สัตว์ เลี้ยง เป็ด ไก่ เพาะ3) ขายผลไม้ตาม ฤดูกาล เช่น ทูเรียน ลองกอง มังคุด	-รายวัน 1,000 บาท -รายเดือน 15,000 บาท -รายปี 100,000 บาท
5	นายนิวัต เนตร ทองคำ	เก็บขายเอง ขายส่ง	1) รายได้ประจำวัน ขายผักกูด ผัก เหริยง 2) ขายหมาก ขายปลา 3) ผลไม้ตาม ฤดูกาล ทูเรียน ลองกอง	-รายได้วันละ 1,000 บาท -รายได้เดือนละ 4,000 บาท -รายได้ปีละ 30,000 บาท
6	นายไพจิต ปรึ ศวงศ์	เก็บของขาย และการ ท่องเที่ยว	1) ขายผลไม้ตามฤดูกาล2) รายได้ จากการท่องเที่ยว	-รายได้รายวัน -รายได้รายเดือน -รายได้ปีละ 100,000 บาท
7	นายสำราญ พันธนี ยะ	เก็บของขาย	1) ขายละมุดสีดา2) ขายผลไม้ตาม ฤดูกาล จำปาตะ มังคุด สะตอ	-รายได้รายวัน – -รายได้เดือนละ 3,000 บาท -รายได้ปีละ 40,000 บาท
8	นายเจีเลาะ บินอา หลี	เก็บของขาย	1) ผักเหริยง ดาหลา มะนาว ผักยอด 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ3) ขาย ผลไม้ตามฤดูกาล เช่น ทูเรียน มังคุด ลองกอง	-รายได้วันละ 500 บาท -รายได้เดือนละ 30,000 บาท รายได้ปีละ 300,000 บาท
9	นายอภินัน หมด หลี	เก็บของของขาย	1) ยายผักเหริยง ดอกดาหลา ผัก สวนครัว	-รายได้วันละ 200 บาท -รายได้เดือนละ 3,000 บาท

			2) บรรยายให้ผู้ที่มาเรียนรู้ในสวน3) ขยายผลไม้ตามฤดูกาล	รายได้รายปี 50,000 บาท
10	นายหมาน บินอาหลี	เก็บของขาย	1) ดอกดาหลา ผักกูด กล้วย ผักเหริยง โหระพา 2) ขยมะพร้าว สับปะรด 3) ขยายผลไม้ตามฤดูกาล ทุเรียน มังคุด ลองกอง	-รายได้วันละ 2,600 บาท -รายได้เดือนละ 1,500 บาท -รายได้ปีละ 100,000 บาท
11	นาย ประ โชติ ไกรดิษฐ์	อยู่ในรูปแบบ แบ่งปัน	การแบ่งปันกันในเครือญาติ และผู้มาเยี่ยมเยือน	-รายได้รายวัน - -รายได้รายเดือน - -รายได้รายปี -

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการสวนสมรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการค้นหารูปแบบการจัดการสวนสมรมในปัจจุบัน และนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับในอดีต จากการวิจัยพบว่าปัจจุบันมีการจัดการรูปแบบไปในเชิงธุรกิจมากขึ้น โดยสาเหตุหลักมาจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันชาวสวนสมรมมีภาระค่าใช้จ่ายมากขึ้น คนในสังคมเมือง กลับสู่ชนบทมากขึ้น จึงทำให้คนในชนบท เช่น คนในตำบลเกาะยอ และพื้นที่ใกล้เคียงที่ทำสวนสมรมเห็นถึงความสำคัญ และอยากเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสของครอบครัวตัวเองมากขึ้นดังเช่นปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี (2555)ได้กล่าวว่า หากทำสวนสมรมในรูปแบบเดิม อาจจะมีรายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัวน้อย และอาจไม่ได้ช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเลยชาวสวนสมรมจึงหันมาจัดรูปแบบสวนสมรมแบบพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยการบริหารจัดการในรูปแบบเชิงธุรกิจด้านต่างๆ เช่น การเก็บเกี่ยวผลผลิตในสวนออกมำจำหน่ายในตลาด เพื่อเป็นวัตถุดิบทางอาหารที่ปลอดภัยหรือพัฒนาการจัดรูปแบบในพื้นที่สวนสมรมให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ เปิดเป็นร้านอาหารเปิดเป็นร้านกาแฟสด ขึ้นในสวนสมรม เพื่อให้มีรายได้และรักษาพื้นที่สวนสมรมให้ยั่งยืนตลอดไป

ทั้งนี้ จากการศึกษากรณีสวนสมรมของ ภายในหมู่ที่ 3 บ้านนอก ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีการจัดรูปแบบสวนสมรมแบบครบวงจร โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการวางแผนจัดการที่ต่างไปจากสวนสมรมอื่นๆ โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ ไปจนถึงปลายน้ำ โดยผลผลิตที่ได้จากสวนสมรมมีความเสียหายน้อย หรือแทบจะไม่เสียหายเลย เพราะหากขยายผลผลิตโดยตรงไม่ได้ ก็มีกระบวนการนำผลผลิตมาแปรรูปเป็นสินค้าต่างๆ มากมายจึงทำให้สามารถเพิ่มมูลค่าของผลผลิตได้ และยังมีสวนสมรมอีกหลายสวน ที่ผู้วิจัยได้ไปสอบถามกับเจ้าของสวนโดยตรงทำให้ทราบว่าเกิดการรับรู้ และอยู่ระหว่างการพัฒนารูปแบบให้เป็นแบบครบวงจร ซึ่งอาจจะคล้ายคลึงกับสวนสมรมในหมู่ที่ 3 เพื่อให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการสวนสมรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ผลลัพธ์ทางวิชาการเชิงองค์ความรู้ใหม่ในด้านการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตกทอดสืบเนื่องต่อกันมาบูรณาการเข้ากับองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่สอดคล้องทรัพยากรและปัจจัยของพื้นที่ที่มีความเหมาะสมก่อเกิดเป็นรูปแบบความรู้ของการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรการเกษตรท้องถิ่นดั้งเดิมสู่การเป็นทรัพยากรการเกษตรเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

และประยุกต์ไปสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน เป็นองค์ความรู้จากการผสมผสานภูมิปัญญา
ดั้งเดิมกับภูมิปัญญาสากลที่มีนวัตกรรมสมัยใหม่เข้ามาเพิ่มมูลค่าและยกระดับสวนสมรมสู่การเป็นอาชีพ
ต้นแบบและศูนย์เรียนรู้ที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการกำหนดนโยบายทางการศึกษา โดยจัดให้มีการเรียนการสอนในรายวิชาเกี่ยวกับภูมิปัญญา
ชาวบ้านด้านการทำสวนสมรม
2. หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนโยบาย และแผนการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ควรกำหนดแนว
ทางการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ด้วยการสนับสนุนด้านบุคลากรงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์อย่างจริงจัง
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งเครือข่ายอย่างชัดเจน และประสานเครือข่ายอื่นๆ
เพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการทำสวนสมรมในเชิงวิชาการ เพื่อให้ผู้ประกอบการสวนสมรม
ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง ในภาวะปัจจุบันให้สวนสมรมอยู่ได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เชิดชัย อ่องสกุล และ พิทยา บุขรรัตน์. (2549). พันธุ์ไม้พื้นเมืองเกาะยอ: ความหลากหลายและคุณค่าภูมิ
ปัญญาไทย. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดทรัพยากรธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
เผยแพร่และส่งเสริมการพัฒนา.
- ปราโมทย์ แก้ววงศรี. (2555). หลักวนเกษตร. สงขลา: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ คณะทรัพยากร
ธรรมชาติ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). หลักธรรม หลักทำตามรอยพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกวิทย์ ณ. กลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.